

JÓNITZ JÓZSEF: 1848 MAGYAR ORVOSAI¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

A külső orvosi kar rendkívüli ülésre 1848. március 23-án ült össze, hogy megvitassa és megszövegezze a kormányhoz felterjesztendő egészségügyi reformjavaslatot, amit április 7-én juttattak el Eötvös József kultuszminiszterhez.

„Most midőn egy családdá, egy erős nemzetté alakulnak hazánk minden osztályú fiai, most midőn az öszves nép érdekében tétetnek gyökerig ható, s egybefüggő javítások, szükséges, hogy az öszves szerkezetbe, az álladalom gépezetének minden része befoglaltassék, s rendszeresen legyen az képviselve.

A magyar orvosi kar tagjai, mint az öszves magyar orvosok és az egészségi ügy jelenleges képviselői örömmel ragadjuk meg azon rég óhajtván várt pillanatot, mellyben a haza öszves polgártársai, különösen pedig a szenvedő emberiség nevében már olly sokszor tett kérésünket benyujtsuk az egész nemzet közbizodalomát bírón az azon felelős minisztériumnak, melly dicsőbb jövőre fejleszteni tűzte ki magasztos céljául magának. Ezen férfiaknak segédkezet nyujtani az orvosi kar hazafiúi szent kötelességének ismeri.

E szent kötelességét teljesíti a hon, minden polgártársa, s a nép boldogságát szívében viselő budapesti orvosi kar, midőn öszves ügyfelei és a haza nevében a már alakult magyar minisztériumot az orvosi alkotmány ügyére bátorodik figyelmeztetni.

S megvagyunk győződve, hogy azon kormány melly a haza öszves polgárai közboldogítása szellemétől van áthatva, méltányolni fogja az emberiség és a nép legjobb barátainak figyelmeztetését, felfogja azon ajánlandó intézkedés becsét, mellytől kivétel nélkül minden magyar embertársunk jólétének alapja föltételeztetik, s általa megelégedése eszközöltetik.

Javaslat
az álladalmi közegészségi és orvosi
ügyekről hazánkban

I. fejezet
Ügyvivő álladalmi hivatalnokok

Minden hivatalok egyedül csak szakértők által képviseltethetnek. Szükségesek pedig a következők:

¹ Forrás: Jónitz József: 1848 magyar orvosai. = Magyar Orvosi Szemle, 1948. pp. 97–99. (A tanulmányt rövidítve adjuk közre.)

A szerző által felhasznált levéltári források lelőhelye:
MOL Közokt. Orvoskari oszt. 1848. pos. 9, 27, 73, 155, 156, 157, 159.
MOL Litt. Med. 1848. pos. 76, 158, 191.

1. Egy osztályfőnök a minisztériumnál, hol az álladalmi közegésségi és közorvosi ügyeket felelősség mellett személyesíti.

Aláfelé a megalapított törvények, határozatok, intézkedéseknek – az orvosi közegésségi bizottmány, álladalmi orvos-hivatalnokok, hatóságok, tanári testület által – leendő pontos és szigorú végrehajtására felügyel.

2. Országos közegésségi bizottmány. Ez vezeti a ellenőrködő felügyelést. Folytonos figyelemmel kíséri minden orvosi hivatalnok működését. Megbírálja a benyújtott hivatalos vélemények és követelt intézkedések felett tanácskozik. A szükségesek és elfogadottakat elnöke által rögtön felterjeszti az osztályfőnökhöz. Az orvosi kar által kinevezett választmány előtt szigorú álladalmi vizsgálat alá veti az álladalmi orvosi hivatalt nyerni óhajtó egyéneket. A megürült állomásokra részint a minisztériumnak részint a hatóságoknak, testületüknek, községeknek egyéneket ajánl kinevezés, megválasztás végett.

Fog pedig a bizottmány állani:

a) Orvosrendőrségi tagból. Ez a közegésség állapotáról beküldött jelentéseket bírálja. A közbejött, s koronként felmerülő események elintézésére javaslatot készít. A szakába vágó rendelményeket az illető hatóságok és hivatalnokoknak haladék nélkül kézbesíti.

b) Törvényszéki tagból. Az egész országban előfordult törvényszéki esetek és azokbani eljárásról beküldött okiratokat megvizsgálja. A hibás, hiányos, vagy kétes eseteket véleményezés végett az orvosi karhoz utasítja.

c) Orvosi intézetekre felügyelő tagból. Ki a gyógy- és ápoló intézetek, fürdők, ásványvizek kezelése, azokbani működések pontos tellyesítése, gazdálkodás, javítás és időközbeni intézkedések felett őrködik. A benyújtott terveket megbírálja, felölök véleményt ad. A hivatalos egyének eljárásáról szakonként jelentést tesz.

d) Hadügy-orvosi tagból. Ki a katonaság egészségügye állapotjáról, kezeléséről, kórházairól, orvosi egyénei eljárásáról beküldött jelentések megbírálásával foglalkozik.

e) Baromorvosi osztályi tagból. Ez az álladalom állattenyésztési, gazdaszati, földmívelési érdekeit képviseli orvosi tekintetből.

f) Gyógyszerészi tagból. Ki a gyógyszerészi jelentéseket, kérdéseket, számadásokat szakértőleg megvizsgálja, s ezen tárgynál szavazattal bír.

Elnöke ezen bizottmánynak az országos főorvos, ki ellenőrködik a Tanács működése felett. Rendes és rendkívüli tanácskozásokat tart. Hozzá, intéztetnek minden közegésségi és orvosi ügyek, mellyeket ő a bizottmány tagjainak a szakok szerint ad által.

A bizottmány határozatait az osztályfőnöknek kézbesíti. A nyert határozatok sikeresítése felett ellenőrködik. Ha a körülmények megkívánják, a minisztérium parancsára az országban vizsgáló s végrehajtó utazásokat tesz. Távolléte alatt a bizottmány egyik tagja által helyettesítetik.

3. Négy kerületi igazgató főorvos. Közvetlen felügyel minden orvosi ügyekre, hivatalnokok eljárására, himlőoltás, gyógyszerterek vizsgálata és kezelése, törvényszéki eljárásokra, köz- és ápolóintézetek, fogházak állapotára, fürdők, gyógyvizek tárgyára. Fontosabb ügyekben a hatósági orvosokból tanácsot gyűjt. A közbejött járványok, ragályok tárgyában rögtön intézkedik. Kerületét többször beutazza. A közegésség állapotáról az illető hivatalos egyénektől szakonként rendszeres tudósítást követel. A fizikai nevelés kezelésére felügyel. A kerületben megtelepedő magánorvosok okleveleiket nála bemutatni tartoznak. Kimerítő évnegyedes jelentéseket küld be az országos főorvoshoz. A nyert rendeletek végrehajtásáért kezeskedik.

4. Megyei főorvosok, megyénként egy. Ezek kitűnőleg a közegésségi és törvényszéki orvosi ügyeket kezelik.

5. Járásbeli orvosok, járásonként egy.

6. Községi orvosok, körülbelöl 5000 népességre egy. Ezeknek elrendezése s száma a helyviszonyokhoz képest változtatandó és elintézendő. Ezek kizárólag a nép gyógyításával foglalkoznak.

7. Ezekhez csatoltatik kerületenként és megyénként egy baromorvos és egy gyógyszerész, kik szinte a kerületi főorvos alá rendeltetnek.”

A további fejezetek az oktatási rendszer, a kari igazgató teendői, a magántanítók (docensek), a tanszékek betöltése reformját tartalmazzák.

A javaslat áttanulmányozása után Eötvös József miniszter magához kérte Schmidt János orvoskari dékánt s előtte adott az orvosi kar iránti elragadtatásának kifejezést az emlékezetes szavakkal:

„Boldog nemzet hol sorsdöntő órák jöttén illy férfikeblek adattak a honnak.”

Hangsúlyozta a miniszter, hogy a reform megvalósítása egyben a népnevelés egyik leghatásosabb faktora lesz a kormány kezében: „ezen intézkedés az, melly az emberélet minden viszonyait felfogva, azt a bölcsőtől a sírig ápolólag kíséri. Figyelmezteti a népet megrögzött balszokások, ferde életmód, előítéletek ártalmasságaira, s így a nép felvilágosításának hatalmas horderejű eszközévé válik. Hiszem, hogy így kiragadjuk az életlő kést a műveletlenség kezéből, s biztosítjuk a polgáréletet.”

Kossuth Lajos véleménye az volt az egészségügyi reformról, hogy „ez az a gépezet, melly behálózza az egész hazát a határszélektől a középpontig, behat a gúnyhóktól a paloták díszcsarnokáig, s ha olly egyénnel lesz ellátva, kik hivatásuknak tellyesen képesek megfelelni, akkor népünk egészsége biztosítva vagon.”

A javaslat felett országszerte megindult a vita orvosi körökben. A minisztériumhoz intézett beadványokban és az ‘Orvosi Tár’ hasábjain egyének és testületek nyilvánították véleményüket a reformtervezet pontjai mellett vagy ellen. Egy dologban azonban minden hozzászóló megegyezett, abban ti., amit a bihari orvosok nyilatkozatának kezdő sorai fejeznek ki leghívebben:

„Szívünk mélyéből, buzgó örömmel üdvözljük ezen első szerencsés lépést a nagy czél, népünk egészségének felemelése felé, mellyet elérendőnek a tudomány, s az emberszeretet már egy századdal ezelőtt kijelölt.

Végre testté lett az ige, melly olly soká pusztaban hangzott el, mellyet olly soká kárhoztattak, mert üdvös, mert jótékony vala, mert érdekében hangzott az emberiségnek.”

Ez a reformtervezet azonban csak tervezet maradt. A szabadságharc leverése után a Bach-korszak évei alatt a kormányzat nem tartotta fontosnak a magyar egészségügy felemelését. A későbbi évtizedek is csak részben valósították meg a tervezet programpontjait, az uralkodó körök igényeinek és elképzeléseinek megfelelően.